

Romanika

Tri su glavna nositelja društvenog života: plemstvo, svećenstvo i građanstvo, a simboli kakvima bismo mogli prikazati tu trodijelnu moći bili bi plemićki dvorci (feudalnim bugovi), samostani i gradovi.

Stupnjevita kompozicija istočnoga dijela romaničke crkve prikladan je slikoviti model ustroja feudalnoga srednjovjekovnog društva.

Dva zakona što vladaju tadašnju arhitekturom, ali i likovnim umjetnostima u cjelini, mogli bismo zvati zakonom zbrajanja (adicije) i podređivanja (subordinacije).

Zakon zbrajanja znači da se neku veću cjelinu slaže tako da uvijek jasno prepoznamo dijelove od kojih je sastavljena i imamo dojam kao da bi ti dijelovi mogli i samostalno postojati.

U arhitekturi građevine su cjelovite i povezane iznutra, dok je izvana osobito naglašena samostalnost svakoga prostornog dijela.

U slikarstvo se često jedan prizor dijeli na nekoliko susjednih polja, tako da cjelina kompozicije nastaje, zbrajanjem (adicijom) susjednih samostalnih i okvirnih polja.

I romanički reljefi komponirani su po jednakomu načelu. Cijelina se dijeli na niz manjih polja, svako uokvireno tako da je razmeno samostalno. Primjer: vratnice Splitske katedrale, Andrija Buvina početak 13. stoljeća - 1214.

U romanici arhitektura je nositelj izraza, a njoj se podređuju kiparstvo i slikarstvo.

Romanika-arhitektura

Zakon podređenosti

načelo je zakona subordinacije ili podređenosti: veću cjelinu slažem se tako da se postupno sve manji dijelovi podrede većima.

Primjer: S. Sernine u Toulouseu.

Regionalni primjeri arhitekture u Francuskoj

Grupa crkva u Akvitaniji, južno od Poitoua - križni tlocrt, velike kupole nad uzdužnim i poprečnim krakom, te nad križištem. Oblik bizantinskih kupolnih crkva s tlocrtom u obliku križa.

Normandija na sjeverozapadu. Jednostavni oblici bez raščlanjenost i reljefnoga ukrasa. Dojam snage i čvrstoće. Primjer: sv. Petar, Caen.

Pokrajina Poitou - crkve su prekrivene sitnim reljefnim ukrasom, a pročelje raščlanjeno trima lukovima poput rimskih trijumfalnih. Nemaju zvonike nego male valjkaste kule. Primjer:

Notre Dame, Poitiers.

Njemačka i talijanska romanika

Osobitosti je njemačkih romaničkih crkva da su komponirane simetrično: pročelje iz začelje je oblikovano jednako. Najočigledniji je adicijski sustav u tlocrtu crkve sv. Michaela (1033.) u Hildesheimu u Njemačkoj. Dobri su primjeri crkve Marija-Laach, katedrale u Mainzu i Bambergu.

Talijanska romanika najbolje izražava romaničko načelo prošlosti u arhitekturi. Romanike se u svemu izražava plohom.

Primjer: osmerokutna krstionica u Firenci, 12. stoljeće i pročelje crkve San Miniato al Monte u Firenci. Sve je linearno i plošno na pročeljima građevina toga doba.

Romanika-kiparstvo

- Razdoblje procvata umjetnosti reljefa
- zakon kadra, plošno oblikovanje
- plitki reljef linearno ili grafički oblikovan
- ukočeni likovi postavljeni frontalno ili u poluprofilu

Skulptura se najčešće pojavljuje kao sastavni dio graditeljstva, ponajprije sakralne arhitekture.

Ima dekorativnu ulogu i uglavnom vjerske motive.

Umjetnici se strogo pridržavaju postojećih pravila i ostavlja im se malo slobode u likovnom tumačenju biblije.

Reljefi i skulpture u crkvi se uglavnom nalaze na glavnom pročelju i to oko portala, gdje je uglavnom prikazivan Krist u slavi, koji je također čest motiv i romaničkom zlatarstvu, zidnom slikarstvu ili minijaturama.

Zakon kadra ili okvira u romaničkoj skulpturi znači da se kompozicija reljefa podređuje obliku arhitektonskog okvira unutar kojega jest.

Romanički portali doimlju se kao sastavljeni od tri ili više postupno sve manjih otvora, odnosno kao da je zid crkve trostruk ili još deblji.

Romanika-slikarstvo

Plošnost

linearnost

primjena vertikalne perspektive

metoda redukcije

skromna ljestvica boja (zemljane boje)

Linearnost znači da slikar redovito najprije nacrtava prizor, a potom bojom ispunjava pojedine površine ili polja (oštro odrezana ploha).

Prostor je zamijenjen plohom.

Likovi se često polažu na zlatnu pozadinu, koja svojim sjajem i plemenitošću, izaziva dojam da su na drugome svijetu, na nebu.

Planovi prostora što su po dubini jedan iza drugoga prikazuju se poput obojenih traka, jedan iznad drugoga (vertikalno).

Romanika u hrvatskoj

Istra, Primorje i Dalmacija.

Neznatni ostaci na hrvatskom sjeveru

Crkva svetog Petra u Supetarskoj Dragi na Rabu

crkva svetog Andrije na Rabu

crkva svete Marije u Zadru s ranoromaničkim zvonikom (monofore i bifore)

Sveta Eufemija u Splitu

crkva svetog Martina u svetom Lovreču u Istri

crkva svetog Nikole u blizini Zadra (križno-rebrasti svod)

crkva samostana svetog Krševana u Zadru

Katedrale Senj, Krk, Rab, Zadar i Trogir.

Radovanov portal prikazuje Rođenje Djeteta kao obećanje spasa (oprosta) od Prvoga grijeha (Adam i Eva).

Porušena crkva u Rudinama kraj Požege, kapiteli (stilizirane reljefne glave).

Zlatarstvo je također ostavilo brojna dijela - relikvijare i moćnike, križeve i ostale liturgijske predmete u crkvenim riznicama Raba, Nina, Zadra, Splita i Dubrovnika.

Od zidnoga su slikarstva najveća i najbrojnija dijela očuvana u Istri: sv. Foška kraj Peroja, sv. Mihovil na Limskom dragom, sv. Jeronim u Humu, sv. Martin u Svetom Lovreču.

Istra je tipično granično područje u kojem se miješaju utjecaji umjetnosti istočne i zapadne Europe.

Gotika

Gotika je razdoblje razvijenoga ili kasnog srednjeg vijeka (13. i 14. stoljeće).

Romanika

Arhitektura - vodoravni smjer prostiranja (horizontala)

Zid

Što manji otvori

Skulptura-jednostavno zaobljena

Plošni reljef

Slikarstvo - ploha i linija, skromno po bojama

Jednostavnost

Adicija i subordinacija

Gotika

Arhitektura - okomiti smjer prostiranja (vertikala)

Vitrail - raznobojni staklenih prozor

Što veći otvori

Slobodna skulptura

Skulptura-snažni kontrasti svjetlosti i sjene

Slikarstvo-izrazito šareno, komplementarne boje

Složenost, kasnije i pretrpanost

Jedinstvo

Umjesto samostana, u gotici su gradovi postali žarištima kulture- "slobodan kraljevski grad"

Gotika – arhitektura

Smjena romaničkog načela zbrajanja samostalnih dijelova s gotičkim načelom ujedinjavanja u nerazdvojnu cjelinu

Sve što se u romanici izdvajalo ovdje se povezuje i stapa u jedno

Transept ne strši i poravnava se s vanjskim obodom

Nema više pojedinačnih apside, sve su se stopile u jedinstven polukrug.

Romaničku trodijelnu i četverodijelnu vodoravnu raščlambu zida sa naglašenim vijencima i vodoravnim protegnutošću, u gotici zamjenjuju dva niza arkada i prozora koji se silno izdužuju i stvaraju dojam jedinstvena potiska prema gore. Najpoznatiji su zvonici njemačkih Katedrala u Freiburgu i Ulmu.

Katedrale postaju jednobrodne, pa postižu savršeno jedinstvo prostora.

Teta Drole su znak napretka i moći grada, ali i samosvijesti i ponosa građana.

Jednostavne i zdepaste vanjske potporne zidove (kontrafore) zamjenjuje gotička skeletna konstrukcija ili kostur s potpunom od stakla.

Slobodni zidari-neovisni o feudalnim moćnicima koji su se slobodno selili.

Koriste kvadraturu i triangulaturu kruga u gradnji (proporcionalno projektiranje) i u stvaranju vlastitog pečata-potpisa.

Tri faze:

rana - jednostavnost i čistoća oblika

klasična - ispunjenje svih težnji

kasna gotika - pretrpanosti ukrasnu (cvjetna gotika-gotico fiorito-italij, plamena-flamboyant-francuska)

Humanizam-sve što je usmjereno čovjeku

Prebacivanje pozornosti sa Božanskog i vječan ka samome sebi i svojoj prolaznosti. Trema Kristove muke zamjenjuje Kristovu slavu.

Pojava tema iz svakidašnjeg života (sve je više slika s prikazom gradova, pojedinih građevina i prirode). Zbog zanimanje za osobnim izgledom svakog čovjeka razvija se portret.

Premještanje propovjedaonice na sredinu bočnoga zida (crkva sv. Franje u Puli).

Mrtvački ples (tema koja se pojavljuje nakon strašne kuge 1340.) - pučka kritika feudalnog sustava. Vincent iz Kastva crkva sv. Marije na Škrilinah kraj Berama.

Gotika-kiparstvo

U kasnogotičkoj umjetnosti pojavljuju se dvije usporedne struje gotovo suprotne - gotički naturalizam i gotički idealizam.

Gotički naturalizam je smjer nastao kao rezultat pomna promatranja ljudi, prirode (lat. natura) i predmeta. Teme su uglavnom različiti prizori muka (martirija) Kristovih i drugih kršćanskih mučenika. Okrutnost mučitelja naglašava se iscerenim licima, razjapljenim ustima, a sve je naglašeno kontrastima boja i svjetlosti i sjene, izazivajući nelagodan, žalostan, pa i tragičan dojam.

Gotički idealizam, naprotiv, nastoji postići što ugodniji dojam blagosti i vedrine. Teme su Bogorodica s djetetom, rođenje i prizori iz Kristova djetinjstva i slične vedre zgode iz evanđelja.

Korjenita promjena u kiparstvo je da se umjesto plošnih likova kipovi posve osamostaljuju od zida. Ti brojni kipovi služe prikazu svekolikoga znanja i vjerovanja toga doba. Skulpture i reljefi su bili poredane prema strogo određenom poretku, što je izražavalo poimanje svijeta i čovjeka u to doba.

Humanizam gotike-veliki dio sadržaja u likovima i prizorima odnosio se na čovjeka, a ne na svece i božanske likove. Svakidašnji život čovjeka prikazivao se u prizorima 4 godišnja doba i 12 mjeseci.

U ranoj su gotici likovi veoma izduženi. Zatim postaju zaobljeniji i živahniji s blagim arhajskim smiješkom. Potom će ukočeno držanje zamijeniti kipovi su nagibom tijela na jednu, a glave na drugu stranu, pa će se izvijati u krivulji S - gotička S linija. U kasnogotičkom razdoblju počinje pretjerano ukrašavanje - nagomilavanjem nabora odjeće.

Radovanova Luneta - primjer rano gotičkoga stila.

Gotika - slikarstvo

Nakon plošnog prikazivanja u romanici, likovi u slikarstvu gotike dobivaju volumen i prividan prostor u kojemu će se kretati.

Ponajbolji primjer je Giotova freska s prizorima iz evanđelja u Arena kapeli u Padovi (1305.).

U oblikovanju volumena i prostora najčešće se primjenjuje obrnuta perspektiva u kojoj se bočne stranice predmeta proširuju prema dubini, umjesto da se suzuju.

U gotičkom slikarstvu primjećujemo dvije značajke:

pojavu opširna i iscrpnog opisivanje svake zgrade

veza sa suvremenim stripom-pojedini likovi drže u ruci razvijeni svitak (lat. rotulus) na kojemu su ispisani izgovorene riječi.

Najveća novost je vitraj, vitro (franc. vitrajl, vitraux) slika sastavljena od djelova raznobojnoga stakla, doslikana kistom. Staklo je međusobno povezano olovnim okvirima.

U velikim dvoranama pojavljuju se zidne tapiserije (franc. tapis = tepih), slike vezene vunom na platnu često sa svjetovnim temama plemićkih povorki i lovinih prizora. Odisale su otmjenošću.

Jedna od najljepših i najvećih u 14. stoljeću s prizorima iz apokalipse, očuvana je u katedrali Angersu (Francuska).

Zidne slike gradske vijećnice u Sieni - A. Lorenzetti - dvije kompozicije s temom dobra i loša vlada.

Minijature što su ih početkom 15. stoljeća slikala braća Limbourgh u časoslovu burgundskoga vojvode od Berryja prikazuju 12 mjeseci u godini. Na minijaturi za siječanj, lik vojvode je tako uvjerljiv da ga pouzdano prepoznamo-to je, dakle, njegov portret.

Renesansa 15. i 16. st.

- 15. i 16. st.
- označava preporod- preuzeto iz francuskog jezika
- početkom 15. st. slikari i kipari uspjeli su kasnogotički naturalizam i idealizam stopiti u renesansi realizam

RENEŠANSNI REALIZAM

- od kasnogotičkog naturalizma renesansno slikarstvo je naslijedilo navikupomnog promatranja svijeta, čovjeka i prirode u načinu slikanja, oblikovanju i boji, a od idealizma slikari su naslijedili da svako djelo bude istodobno lijepo i skladno oblikova ----- > " istinitost u pristupu, a lijepota u obliku"
- likovi na renesansnim slikama prikazani su točno i prepoznatljivo, ali su ipak izbjegnute najsitnije pojedinosti kako se nebi doimali tvrdima i ukočenima, već mekima i životnim
- nastoje bojom prikazati što vide na nekom predmetu, liku ili u prirodi

"VELIKA TROJICA" RANE RENESANSE

- arhitekt Brunelleschi, kipar Donatello i slikar Masaccio
- sva trojica su djelovala Firenci
- početkom 16. st. djeluju arhitekt Bramante, svestrani umjetnik Leonardo da Vinci, Raffael i Michelangelo

BRUNELLESCHI

- mauzolej obitelji Medici
- trobrodna bazilika- sjeverna i južna kapela s kupolom
- sjevernu dovršio Brunelleschi u suradnji s Donatellom, a južnu je završio Michellangelo cijelo stoljeće kasnije
- sjeverna označuje početak renesanse, a južna njen vrhunac
- taj tip građevine će koristiti svi arhitekti u renesansi- središnja crkva s kupolom

- najvrjednija djela arhitekta su kupolne gradnje, a najznačajnije su: Brunelleschijeva kapela Medici, Bramanteov Tempietto i Michelangelova crkva sv. Petra

GROBNICA MEDICI - u crkvi san Lorenzo

- pravokutnog tlorisa, sa produžetkom u kojem je mala kvadratna apsida s dvije pokrajne sobice
- raspored pločica na podu oblikuje devet kvadrata, što znači da je svaka stranica podjeljena na tri djela- tropodjela kvadrata
- u sredini kapele mramorna ploča sa četiri stupića- ispod nje se nalazi sarkofag Giovannija di Biccija (utemeljitelj roda Medici)
- sarkofag sa tijelom Cosima Medicija se nalazi odmah ispod oltara
- nad četverokutom glavnog prostora kapele diže se kupola podjeljena rebrima na 12 djelova, a u svakom je okrugli prozor (okulus)
- rebra se sastaju u okruglom otvoru na tjemenu kupole, nad kojima je lanterna s kupolicom
- oblikom kupola podsjeća na Nebo sa 12 apostola
- nad oltarom manja kupola je oslikana astronomskom slikom neba
- bitno je da se uz religijsku sliku neba pojavljuje znanstvena slika zbiljnog neba

FIRENTINSKO NAHODIŠTE

- prvo Brunelleschijevo djelo je bilo Firentinsko ishodište
- trijem na vitkim stupovima, s otmjenim polukružnim lukovima, svojom jednostavnoću, skladom i vedrinom doimao se poput blaženamira nakon nevremena
- prozračni trijem, visina razmjerna čovjeku, široki rasponi lukova omogućuju slobodan pogled na trg

DVIJE CRKVE- DVA SUSTAVA

- svi veliki umjetnici novi projekt shvaćaju kao nov problem te nikad ne ponavljaju

isto

- to najbolje dokazuje Brunelleschijev projekt za dvije crkve u Firenci- San Lorenzo i Santo Spirito

- to su trodobne bazilike sa transeptom, a obje ih je rješio tako da svaki prostor između dva stupa arkada u bočnim brodovima bude ujedno poput malene kapelice sa svojim oltarom, samo što San Lorenzo ima pravokutnu nišu, a Santo Spirito ima malu polukružnu apsidu

- San Lorenzo je vanjskim izgledom bila uobičajna bazilika, dok je Santo Spirito bilo nešto sasvim neuobičajno- nije bilo ravnoga zida, već su se duž cijele crkve nizale male apside

KUPOLA KATEDRALE

- najveću slavu Brunelleschi je stekao time što je uspio sagraditi kupolu nad križištem fiorentinske katedrale

- osmislio je način da skelu ne gradi od tla, nego da prebaci u visinu tambura

- kupola je dvostruka, vanjska ljuska pokrivena je crijepom, a iznutra je konstrukcija od opeke

- među njima je bilo dovoljno prostora da se izgrade tri hodnika kojima se može ići uokolo kupole koji vode do otvora na vrhu kupole s balkonom

HRVATSKA I SLOBODA PERIFERIJE

- domaća sredina daje umjetniku potpunu slobodu

- Juraj Dalmatinac- Šibenska katedrala

- sagradio ju je na neuobičajan način- bez ikakvog veziva, samo kamenim gredama i pločama međusobno povezanim na utor i pero

DONATELLO

- svaki njegov kip je ujedno i njegov životopis- od mladenačkog optimizma do staračkog pesimizma

- u liku sv. Jurja ne izražava samo vlastitu snagu, nego kao da portretira svoje doba
- na kipu se vidi da je pružio proporcije ljudskog tijela i anatomiju svakog dijela
- izražava samouvjerenost novog doba u kojem smatra da čovjek sam po sebi najviše vrijedi
- svoje skulpture je gradio za firentinske građevine
- zbog životnosti i uvjerljivosti Donatellovih skulptura smatramo kako se može govoriti o portretima nama nepoznatih ljudi te se na svakom licu može pročitati narav čovjeka
- kasnije je počeo primjenjivati zakone geometrijske perspektive te sa plitkim rezom dobio dojam dubine

GEOMETRIJSKA PERSPEKTIVA

- Brunelleschi izumio perspektivu
- morao je nekako naručitelju prikazati kako će građevina izgledati pa je osmislio način da najprije nacrti prostor sa svim njegovim zakonitostima, a potom se u tu prostornu ljusku može ucrtati crtež sobe, kuće...

MASACCIO

- dva važna djela: freska sv. Trojanstva u crkvi S. Maria Novella i freske u Branacacci kapeli crkve S. Maria del Carmine
- u prvoj fresci upotrebljuje geometrijsku perspektivu i iluzionističku perspektivu te tako ljudi imaju dojam da se na tom mjestu stvarno nalazi bočni zid crkve te da se nad oltarom otvara lučni otvor koji se produžuje u jednu bočnu kapelu
- u prizoru Petrov novčić prvi put uspio uvjerljivo riješiti dubinu prostora u prirodilikovi su snažno zaobljeni primjenom svjetlosti i sjene, a osjećaj dubine prostora pojačava se time što nisu svi u istome redu
- druga freska prikazuje Petra kako pokrštava u rijeci, što je iskoristio kako bi naslikao nekoliko lijepih muških aktova sa proporcijom i modelacijom mišića
- u prizoru Izgon iz raja, iskoristio je Adama i Evu kako bi prikazao izraz najdubljih

osjećaja ljudi - na njihovim licima se vidi bol i patnja

- to što je on dosegnuo na početku renesanse, neće biti nadmašeno tijekom cijelog 15. st.

Renesansa-arhitektura

Svi važni spomenici sakralne arhitekture, što donose nešto novo kupole su gradnje. Kupola što obilježuje početak klasične renesanse, diže se nad crkvom valjkasta oblika, s ophodom dorskih stupova uokolo, zvanom Tempietto (mali hram) u Rimu - Bramante 1502. Najveća i najpoznatija renesansna kupola je Michelangelova kupola na crkvi svetog Petra u Vatikanu, građena sredinom 16. stoljeća.

Renesansno geslo - "čovjek u središtu" ukupnoga stvaralaštva.

Gradska palača i vila na ladanju nove su zadaće renesansnog arhitekta. Gradska palača imala je u srednjem vijeku namjenu utvrde, a u renesanse služi udobnu stanovanju i lijepom životu. Građene su sa prostranim i svijetlim sobama, zatvorenim dvorištima s trijemovima od prozračnih arkada po uzoru na antičku kuću i njezin atrij.

Palača Medici (arhitekta Michelozzoa) u prizemlju ima grubu i reljefnu ispupčenu rustiku na prvome katu pliće istaknute kvadre, dok je drugi kat sasvim plošan.

Na pročelju palače Rucellai arhitekt L. B. Alberti primijenjuje sustav antičkih redova, dorski prizemlje, jonski na prvom, a korintski na drugom katu. Za razliku od antike, ovdje su članovi sasvim plošni i dijeluju linearno.

Jedan od najljepših renesansnih atrija projektirao je i gradio naš Lucijan Vranjanin (Luciano Laurana) u vojvodskoj palači u Urbinu 1475.

Venecija-stambena arhitektura palače - osebujan tip zgrade s malim trijemom u prizemlju te velikom središnjom dvoranom na katu i malim sobama postranice.

Vila Medici u Poggio a Cajano kraj Firenze (Guliano da Sangallo 1480.) je podignuta na pilastrima i svodovima, uokvirena na sve 4 strane terasama i sa

ulazim trijemom. Smisao i razlog uokvirivanja vile terasom jest uspostavljanje veze čovjeka s prirodom.

Ostale europske zemlje

U ostale europske zemlje renesansa se proširila tek u 16. stoljeću. U sjevernim europskim zemljama, miješaju se oblici gotike i renesanse, a najviše se gradi u doba i u duhu manirizma.

Gradska vijećnica u Grazu (Landhaus) u Austriji 16. st - D'Alio

Okruglog dvorište dvorca kralja Karla V. U Alhambri (palača maurski kraljeva) -Španjolska

U Francuskoj su najviši domašaj bili kraljevski dvorci duž rijeke Lorie. Dvorac Chambord (Šambor) primjer je stroge renesansne simetrije. Doba manirizma, vidi se po krovištu na kojemu vrve dimnjaci, tornjevi i tornjić. Iznimno je i originalno rješenje dvorca Chenonceau (Šenonso) što u produžetku glavne zgrade ima dugačko i usko prizemno krilo što skupa sa mostom natkriljuje rijeku.

Renesansa-kiparstvo

Lorenzo Ghiberti-dvoja brončana vrata za firentinsku krstionicu. Prva vrata su još u duhu gotike i pripadaju narativnom stilu. Radio ih je četvrt stoljeća, od 1425-1450. Ghiberti je primenom perspektive majstorski riješio prizore u prostranim krajolicima, kao i one što su u vezi s arhitekturom. Likovi u prednjem planu su u visokom reljefu dok prema dubini potpuno nestaju i priljubljuju uz pozadinu, kao pod utjecajem atmosferske perspektive.

Samo su dva veća javna spomenika očuvana u Italiji iz doba rane renesanse, Donatellov Gattamelata u Padovi i Verrochijev Colleoni u Veneciju (oba ratnici na konju).

Najveći broj reljefa i skulptura renesansnih kipara bio je namjenjen za oltare, a

uz to su najčešći zadaci bili nadgrobni spomenici. To su obično grobovi plemića i crkvenih dostojanstvenika. Dolje je sarkofag na kojemu je skulptura ležećeg lika pokojnika, uz njega su utjelovljena krepost, a nad njim u reljefu lunete Bogorodica i putti. Preuzeti su oblici iz antike. Svaki kipar primjenjuje ipak neku svoju inačicu tog tipa. Najčešće su jednostavne, ali poneke grobnice u Veneciji dostižu i po nekoliko katova niša sa skulpturama i različitim figuralnim reljefima.

U Francuskoj se gradi drugačiji tip grobnica kraljeva i visokog plemstva. Slobodno stojeće u prostoru crkve i to na kat. Na pokrovu je prikazan klečeći lik pokojnika u molitvi, a u donjem dijelu nagi i poput lešina u različitom stupnju raspadanja . Dvojnomo kompozicijom gotičkog idealizma i naturalizma izražava se misao o prolaznosti ljudskoga života i naglašava suprotnosti između sklada i ljepote života i strahote i rugobe smrti.

RENEŠANSA U HRVATSKOJ

Najviše spomenika u 15. i 16. stoljeća >>pripada<< renesansnom stilu.No tri arhitektonska dijela tog razdoblja u Hrvatskoj- Šibenska katedrala,trogirska kapela i Sorkočevićev ljetnikovac u Dubrovniku znače osebujan doprinos i važna su za stvaranje i razvoj europske renesansne umjetnosti,te se bez njih nijedan pregled povijesti umjetnosti nemože smatrati potpunim.Šibenska katedrala,projekt Jurja Matejeva Dalmatinca (koji je vodio gradnju od 1441.- 1473.) građevina je mješavina gotičko-renesansnog stila i ujedno označuje prvu pojavu rane renesanse renesanse u arhitekturi i skulpturi Dalmacije.U povijesti europske arhitekture katedrala je izuzetna po dosljednoj primjeni načela jedinstva kamene građe i orginalnoj montažnoj metodi konstrukciji primjenom velikih kamenih ploča,pilestara i rebara povezanih međusobno na >>utor i pero<< (bez žbuke) čime je Juraj primjenio u kamenoj gradnji način uvriježen u drvodijelstvu.U jedinstvenoj kamenoj građi i metodom spajanja velikih kamenih blokova,umjesto zidanja sastavio je i Jurjev učenik Andrija Aleši trogirsku krstionicu (1467.):svaka plitka užlijebljena niša i kanelirani pilastar iznutra,vidi se i na pročelju kao glatka šira ili uža kamena ploha, jer su pročelje i unutrašnjost lice i naličje jednakih kamenih blokova uloženih jedan u drugi tako točno da se ni iglu nemože ubaciti u njihove spojeve.Ranorenesansna kapela Bl.Ivana Trogirskog,prigrađena uz trogirsku katedralu projekt Nikole Firentinca

(1468.) uza suradnju Alešija osobito je vrijedna kao primjer skladna rješenja odnosa arhitekture i skulpture u unutrašnjosti, prema antičkim uzorima. Predložak su mu bile antičke obiteljske grobnice rasčlanjene iznutra nišama (poput niza mauzoleja ispod crkve Sv. Petra u Rimu ili u nekropoli kraj ostije iz 2. stoljeća), ali se oslanjao i na regionalnu dalmatinsku tradiciju starohrvatske arhitekture (crkve s nišama poput sv. Petra u Omišu ili sv. Barbare u Trogiru.). Kapela je trijumf humanizma i renesansnog optimizma; u toj nas grobnici sa sarkofagom bl. Ivana Trogirskog na oltaru umjesto uobičajne strogosti i tužnih tema, dočekuje 40 golih i razigranih dječaćića (preuzetih iz pogonske antičke umjestnosti) i >>gleda<< čak 150 pari očiju s vedrih dječih lica. To se nigdje i nikada neće ponoviti. Brojni ladanjski domovi vlastele na području Dubrovačke Republike građani tijekom 16. stoljeća jedinstveni su po svrhovitosti prostorne organizacije i tvore osebujan tip renesansne vile i ujedno gospodarske zgrade. Odlikuje se asimetričnim tlocrtom povezanošću arhitekture i čovjeka s uljuđenom prorodom perivoja, te dokazuju visoku razinu kulture stanovanja. Oblik je rezultat ravnoteže stila i svrha u projektiranju: kraća jednokatna zgrada pokrivena krovom služi stanovanju, a duži prizemni krak s terasom gospodarskim namjenama (spremište za čamac, skladište za robu, cisterna za vodu). Osobitost spomeničke baštine Hrvatske 16. stoljeća je podjela tema i zadataka prema područjima i pokrajinama, kao nužna posljedica povijesnih uvijeta: društvena i crkvena arhitektura razvila se snažno u Dalmaciji, a tvrđavna u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, zbog turske invazije i okupacije. Temeljna je osobitost najvrjednije hrvatske renesansne skulpture skulpture 15. stoljeća nerazdvojna povezanost s arhitekturom, kao što je već rečeno u trogirskoj kapeli. To vrijedi za Jurjeve skulpture u šibenskoj katedrali, kao za medaljon lika Boga Oca, i anđele na svodu kristaonice, tako i za vijenac od 72 skulpture glava na apsidama (40 jurjevih). Vrijedna su dijela firentinca u Trogiru i grobnica u niši obitelji Sobota i reljefni oltar Pravde u gradskoj loži, na kojem je tamo gdje je inače prikazan Bog Otac-prikazana božica Pravde kako sjedi na kugli Svemira i vlada Svijetom jer je loža služila i za javno bilježništvo i kao sudnica. U renesansnom je slikarstvu Hrvatske po vrijednosti najveći doprinos dubrovačkih slikara Lovre Dobričevića, Mihajla Hamzića i Nikole Božarovića. Svi su oni slikali oltarne slike, poglavito, triptihe i poliptihe. Najvrjednije su četir očuvane oltarne slike Božidarovića, među kojima Navještenje, osim lijepe Bogorodice i otmjena anđela, ima najstariju našu renesansnu mrtvu prirodu, modru vazru s ljiljanima a u pozadini krajolik u kojemu se uz neki renesansni trijem, pojavljuje i atmosferska perspektiva.

Barok

STATIKA KRUGA I DINAMIKA ELIPSE:

- Najuočitiji znak srodnosti znanosti i umjetnosti u doba baroka je pojava elipse.
- Umjesto valjkastoga tambura kupole, pojavljuje se eliptični, a nad njim eliptična kupola umjesto polukuglaste.
- Najmonumentalnija je elipsa u urbanim dimenzijama Berninijev trg ispred sv. Petra u Rimu (1657.g., duža os 300m).
- Barokni su slikari, jednako za religiozne slike u za portrete, prihvatili uspravan ovalni okvir, kakav izražava dinamiku i pokret.

POKRENUTOST OBRISA I PLOHA (AKCIJA-REAKCIJA):

- Barokni znanstvenici otkrivaju kako svijetom i svemirom vladaju sile (dinamizam) te da je sve u pokretu.
- Pokrenutost i dinamizam očiti su u konkavno-konveksnim obrisima tlocrta i jednako u udubljeno-izbočenim oblicima pročelja.
- Jedan je od brojnih primjera Borrominijeva crkva San Carlo „kraj četiriju fontana“ u Rimu (1638.g.), a svima poznat primjer–nemiran valovit obris Španjolskih stuba (1723.g.), stubišta što vodi od Piazze di Spagna do S. Trinita al Monte, također u Rimu.
- Dijagonalno postavljeni likovi ili skupine likova–česte na baroknim slikama–mora ih održavati neka sila (prirodna energija mišića ili nadnaravna moć)–zato barokne dijagonalne kompozicije u gledatelja izazivaju dojam dinamike.

KONTRAST SVJETLOSTI I SJENE:

- U baroknom slikarstvu naglašen je kontrast svjetlosti i sjene.
- Odnos svjetlosti i sjene doživljujemo u baroku kao sukob „sila mraka i svjetlosti“.

BESKRAJ I BESKONAČNOST:

- Pojam beskraja dobio je izraz u likovnim umjetnostima, a u slikarstvu najneposrednije u primjeni atmosferske perspektive.
- Iluzionistički gledatelju dočaravaju kako se stvarni prostor građevine rastvara i bez prekida stapa s beskrajnim „dubinama“ nebeskih prostranstava.

ROKOKO I KLASICIZAM

Rokoko

Rokoko stil pojavljuje se u Francuskoj oko 1720., traje pedesetak godina, a širi se po Njemačkoj i svima ostalim europskim zemljama. Naziva ga se još, prema francuskom kralju, "stil Luja XV." (1723-1774.), napose kad je riječ o pokućstvu i odjeći tog doba

-u oblikovanju nastavlja jednak duh pokenutosti i obilja

-oblici i ornamenti u rokokou postaju lagani, svijetli, prozračni, lepršavi, a duh je razdoblja vedar, bezbrižan-gotovo dječje naivan.

-učestalo se primjenjuje tehnika pastela, pa je jedno od stilskih obilježja prožetost nježnima pastelnim bojama.

-pojavljuje se tkz. Ženska umjetnost i prevladava djetinji duh zabave

-Duh i svjež dah rokokoa najbolje izražava slikarstvo A. Watteaua († 1721.) i J.-B. Chardina († 1779.) prvi doslovno prikazuje bogato i razmaženo plemstvo, a drugi slika nježne i meke portrete i

mrtve prirode

-slikanje mekim kredama, što ostavljaju lagan prašinski trag kroz kojeg se nazire papir podloge-neprijeporno osobina rokokoa

-nasuprot vladavini kontrasta u baroku, sjene gotovo posve nestaju

-Watteauova slika Ukrcavanje za Kiteru prikazuje kasne jeseni, dakle posljednjeg doba prije „umiranja“ prirode zimi. Sunce je također na zalazu, a i skupina „silazi“. Slika, dakle, simbolički prikazuje sudbinu visokoga feudalnog društva koje će u najvećem obilju i najljepšem trenutku morati sići s povijesne pozornice, što se potkraj toga stoljeća, nakon francuske građanske revolucije (1789.) uistinu i zbilo

Klasicizam

-ideologija građanske klase koja će tek početi uspon na svjetsku pozornicu, također nagoviještena u likovnoj umjetnosti, klasicizmom, stilom što se razvijao uporedo s rokokom, a potom ga smijenio

-djetinjoj i površnoj osjećajnosti rokokoa, klasicizam je suprotstavio razumsku ozbiljnost i stogu disciplinu. "Lakom" moralu plemstva suprotstavio je građansku čednost i vrline Rimljana iz njihove republikanske povijesti-primjerice Zakletva Horacija (1785.)

-suprotnosti sežu do najsitnijih potankosti likovnog izraza: toplim bojama

suprostavlja se hladne, otopljenosti oblika čvrstu modelaciju,
Slikovitosti jasan crtež, slobodnu rasporedu likova sučeljuje se strogu i
preglednu kompoziciju

-klasicizam, početkom 19. stoljeća počinje posezati za uzorima u rimskoj carskoj-
imperijalnoj umjetnosti. Zato će i biti nazvan umjetnošću Carstva ili empire-
stilom

-slikari klasicizma najčešće obrađuju teme iz antičke prošlosti, prizore i likove iz
djela grčkih i rimskih pjesnika i pisaca

-klasicistička je slika proizvod razuma, a ne osjećaja, pa slikar-svejedno slika li
povijesni, mitološki ili suvremeni prizor-razmješta likove promišljeno i pravilno, i
strogoj simetriji, oni ponašaju neprirodno, pa cjelina djeluje "kao na pozornici"

-boje su blijede i mrtve, osjetljenje hladno, linije su tvrde, a obrisi oštro nacrtani

-površina slike je sjajna i tako ugladena, da se ne vidi ni najmanji potez
kistom, što je čini još bezličnijom i pridonosi hladnom i tvrdom dojmu cjeline

-Slika J.L. Davida, Zakletva Horacija izvrstan je primjer. Kompozicija je simetrična:
u sredini glavni lik s mačevima (koji prima zakletvu), a postrance po jedna
grupa. Tu trodjelnu podjelu likova, podcrtavaju i naglašavaju tri luka arkada u
pozadini. Arkade su strogo frontalno postavljene prema gledatelju, poput kulisa
na pozornici.

-Granice između svjetlosti i sjena oštre su i jasne

-Modu ćemo prepoznati po tome što dame uglavnom nose bijele
haljine, podvezane visoko pod grudima, pokućstvo podsjeća na rimsko, a
obojeno je u crno s dodacima u pozlaćenoj bronci, pa taj akord crno-zlatno
stvara dojam hladnoga, strogog i odbojnoga. U ukrasima se pojavljuju znakovi
rimskih legija